

גדרי סכנה לגבי מילה⁸²

כתב הרמב"ם (פ"א מהלכות מילה הלכה י"ז):

"קמן שנמצא בשמיני שלו ירוק ביותר אין מלין אותו עד שיפול בו דם ויחזרו מראיו כמראה הקטנים הבריאים וכו'".

ובהלכה י"ח:

"אשה שמלה בנה ראשון ומת מחמת מילה שהכשילה את כוחו וכן מלה את השני ומת מחמת מילה וכו' הרי זה לא ימול את השלישי בזמנו אלא ממתנין לו עד שיגדיל ויחזיק כוחו. אין מלין אלא וליד שאין בו שום חולי שסכנת נפשות דוחה את הכל ואפשר למול לאחר זמן ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל לעולם".

וכתב מתרי"ט (חלק ב' יו"ד סימן ל"א) וז"ל:

"וליתא להאי כללא דכ"ל הרב מהר"ר דוראן ז"ל והר"מ אלא שקר ז"ל שדרך הגמ' שמזכיר מניין ומסוף עליו, לאו דווקא אותה התוספת. והביא ראיה מההיא דפרק הבא על יבמתו (דף ס"ד ע"ב) מלה א' ומת הב' ומת הג' לא תמול, ולא דווקא שלישי אלא ה"ה רביעי וחמישי. ותמחני על ראייתו זו דהיכי שייך לומר הרביעי וחמישי תמול ומי מוציאה מידי ספק. ואם מלה השלישי ונשאר בחיים אפשר שבטלה חזקה קמיתא ותמול מכאן ולהבא ולא דמי לוסתות ולשור המועד דבעינן שיחזור בו ג' פעמים בחזרה דהתם בקביעות וסת תליא מילתא".

והביא דהו רע"א בחידושו לשו"ע ומהרש"א בגליון שו"ע שלו.

ולכאורה הדבר תמוה דהנה הו' פשיטא למהר"ט שאם אמנם חזרה בה בשלשה בנים שלא מתו פשוט שתמול, ורק כתב שיתכן שמתו בניה מחמת מילה אינו דומה לקביעות וסת. ומלבד מה שעצם הסברא צריך ביאור דאמאי לא נילף משור המועד ומקביעות וסת שחזרה פעם אחת היא אך מקרה בעלמא ובאמת בניה רפי דמס שתחזקו לכך וימותו מחמת מילה, הנה אינו מובן איך תועיל חזרה כלל, הרי מכלל ספק שמתים בניה לא יצאה שהרי הוחזקה האם בבנים מתים מחמת מילה ודומה למשפחה שהוחזקה בריעותא. שהרי הגמ' ביבמות (שם) מדמה דין זה ללא ישא אדם אשה לא ממשפחת נכפין ולא ממשפחת מצורעים והוא דאיתחזק תלתא זימני, ופשטות הדברים שאם קרה במשפחה שלש פעמים שהיו הבנים נכפין או מצורעים שוב זהו ספק בכל המשפחה ואף דיש חזרה שהיו שלשה בנים או יותר שלא היו נכפים אין זה מוציא את המשפחה מכלל ספק שמא

⁸² נדפס בקובץ 'הלכה ורפואה' ח"א, התש"ס.

קוּבֵן שִׁפְתֵי כֹהֵן

אשה זו דווקא תלד בנים נכפים או מצורעים. וכן מוכיח לשון הרמב"ם (פרק כ"ב מהלכות איסורי ביאה הלכה ל') והובא בשו"ע (אה"ע סימן ב' סעי' ז):

"לא ישא אדם אשה וכו' והוא שהוחזקו שלשה פעמים שיבואו בניהם לידי כך".

הרי שרק בשלשה בנים שבאו לידי כך נקראת המשפחה משפחת נכפין או מצורעים ולא נזכר שאין שם בנים בריאים, והדבר פשוט. וכן הוא בהרבה דינים ששלוש ריעותות מחזקות הכל בריעותא כשלש מעויות בס"ת (יו"ד סימן רע"ט סעי' ג') ושלושה פירות שנמצאו בהם תולעים (יו"ד סימן פ"ד סעי' ט') וכהנה עוד, וודאי שלא שייך באלה דין חזרה. ונראה שכן הוא דעת הרי"א"ז הובא בשלטי הגיבורים פרק ר' אליעזר דמילה (דף נ"ג ע"א מדפי הרי"ף ס"ק א') וז"ל:

"וכן סומכין על חזקת האחיות וכו' וכ"כ בעיני לומר באחים ובאב ובנו וכן בנו שהוחזקו למול בניהם".

ואמנם אפשר לומר שאיירי שלא היה שם אחר שנימול וחי אבל הוא דוחק גדול.

ולבאר זאת, ולברר גדרי סכנה לגבי מילה, נקדים את סוגיית הגמ' במס' יומא (דף פ"ה ע"א):

"מנין לפיקוח נפש שדוחה את השבת, נענה ר' ישמעאל ואמר אם במחתרת ימצא הננב' ומה זה שספק על ממון בא ספק על נפשות בא ושפיכות דמים מטמא את הארץ וגורם לשכינה שתסתלק מישראל ניתן להצילו בנפשו ק"ו לפיקוח נפש שדוחה את השבת וכו' ר' שמעון בן מנסיא אומר ושמרו בני ישראל את השבת' אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה א"ר יהודה אמר שמואל אי הואי התם הוה אמינא דידי עדיפא מדידהו וחי בהם ולא שימות בהם. אמר רבא לכולהו אית להו פירכא בר מדשמואל דלית ליה פירכא, דר' ישמעאל דילמא כדרכא דאמר רבא מ"ט דמחתרת חזקה וכו' ואשכחן ודאי ספק מנלן וכו' וכולהו אשכחן ודאי ספק מנלן ודשמואל ודאי לית ליה פירכא".

ופירש"י גבי מחתרת:

"ואין זה ספק נפשות אלא ודאי נפשות והתורה אמרה לו כאן אחרי שבא להרגך השכם להורגו".

ויתבאר ע"פ הא דאיתא בסנהדרין (דף ע"ב ע"א):

"ת"ר אין לו דמים וכו' אלא אם ברור לך הדבר כשמש שאין לו שלום עמך הרהרו וכו'. (ופירש"י: כלומר שברור לך שלהרגך בא אם תעמוד כנגדו אבל מספק אל תהרגהו). תניא אידך וכו' אלא אם ברור לך כשמש שיש לו שלום עמך אל תהרגהו וכו' (ופירש"י: כלומר שברור הדבר לך כאור שהוא רחמני עליך ואפילו אתה עומד כנגדו להציל ממונך מידו לא יהרגך ואם לא שספיקא

קוּבֵן שִׁפְתֵי כֹהֵן

הוא לך הרגהו). סתמא אסתמא לא קשיא כאן באב על הבן כאן כבן על האב (ופירש"י: באב על הבן במחתרת מספק אל יתרגהו דודאי רחמי האב על בנו וכי' בן על האב הרגהו מספק דודאי אדעתא דהכי אתא).

ונחלקו בעניין זה רש"י ותוס' במס' פסחים (דף ב' ע"ב), על מימרת הגמ' שם:

"אי פשיטא לך כנהורא דאנפשות קאתי רוצח הוא וניתן להצילו בנפשו ואי מספקא לך מילתא כליליא יהי בעיניך כגנב ולא ניתן להצילו בנפשו".

ופי' רש"י:

"אם ברור לך הדבר כאור שהוא בא על עסקי נפשות דהיינו כל אדם חוץ מאב על הבן וכי' רוצח הוא וניתן לכל הקודם להציל וכי', ובליילה אם מספקא לך כלילה כגון שאדם אהבך שהוא אביך ורחמיו עליך וכי' ולא ניתן להורגו".

והקשה בתוס' בסנהדרין (שם ד"ה כאן באב) שלא יתכן פירוש זה דהא סתם אדם אפילו בסתמא רוצח הוא ולא בענין שיהא פשוט כנהורא, ופירשו התוס' שמימרת הגמרא בפסחים עוסקת כולה באב על הבן דווקא שאז מספק אין להרגו.

ונראה שדעת רש"י בהגדרת ודאי ופשוט כאור וכשמש היא שעצם הביאה במחתרת היא סיבה להריגת בעל הבית מאחר שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו. ואף שיש באים במחתרת שאינם הורגים אלא פונים לברוח, מ"מ עצם הביאה היא סיבה ודאית ופשוטה לסכנת נפשות (אף שאינה ודאית לעצם רציחת בעל הממון) ולכן מותר להציל בעל הממון בנפשו של הכא במחתרת. אבל באב על הבן אף שיש אב שהורג את בנו מכל מקום עצם הביאה במחתרת אינה מעלה ואינה מורידה לגבי הסכנה כיון שאב הכא במחתרת על בנו משום רצונו לגנוב לא יתרגנו, ונמצא שספק זה הוא כספק כל אדם שאינו בא במחתרת. והדבר ודאי שכאשר בעל ממון מסתפק שמא אדם מסוים שאינו בא במחתרת אלא מתהלך ברחוב ויתכן שאולי יבוא אח"כ במחתרת אליו, ודאי שאסור להורגו כיון שלא היתה כאן סיבה ודאית לסכנה, הוא הדין באב הכא במחתרת שספק אם הורג את בנו הוא כספק כל אדם המתהלך ברחוב ואף שיש מקום לחשש וספק אסור להורגו.

וזה פשר הגמ' ביומא לדעת רש"י. שאמנם ילפינן מקרא דרודף בק"ו שסכנת נפשות, אף שהיא רק סכנה ולא איבוד נפש ודאי, דוחה כל המצוות, וכך לשון רבי ישמעאל: "זומה זה שספק על ממון בא וכי'", אלא שדחיית הגמ' היא ששם יש סיבה ודאית לסכנה שהיא הביאה במחתרת שבדרך הטבע וההרגל היא גורמת סכנת מיתה לבעל הממון. אבל בכל פיקוח נפש הדוחה שבת הוא פיקוח נפש אף כציוור כעין שצייירנו למעלה באדם המתהלך ברחוב ויתכן שיהרוג את בעה"ב והוא חשש בעלמא, במקרה כעין זה מותר לחלל שבת ולעבור על כל המצוות. וזה מה שילפינן מ'זחי בהם' שפירש"י שם בד"ה "לשמואל לית ליה פירכא – אשר יעשה אדם המצוות שיחיה בהם ודאי ולא שיבוא בעשייתו לידי ספק מיתה, אלמא מחללין על הספק". והיינו שלדרשה זו בחינת הספק היא האם חיי האדם ודאים עם קיום המצוות, ואם אינם ודאים דהיינו שיתכן שימות ומיתתו תהיה

קוּבֵן שֵׁפֵתֵי כֹהֵן

מחמת המצווה שקיים או אין עליו לקיים את המצווה. וזה החילוק בין הלימוד מרודף ללימוד מ'זחי בהם'.

ונראה שהתוס' חולק בזה על רש"י. שלדעת רש"י יש בדין בא במחותרת גדר אחד בין לאב בין לכל אדם והוא האם הביאה במחותרת היא סיבה ודאית לסכנה. אבל בתוס' פירש שיש שני גדרים נפרדים, גדר לאב וגדר לכל אדם והיינו לא ביחס לסיבה לסכנה אלא ביחס לסיכוי של איבוד הנפש ממש. שבכל אדם הבא במחותרת יש סיכוי גדול, רגלים לדבר וחשש ממשי שיהרוג את בעל הממון ולכן מותר להורגו מספק ובאב שהסיכוי פחות אסור להורגו מספק. ולפי זה צריך לומר שההבדל בין הלימוד מ'זחי בהם' ללימוד מרודף אינו בין אם יש ודאי סיבה לסכנה לבין אם יש רק חשש שחיו עם קיום המצווה אינם ודאים כפירש"י, אלא שמרודף אפשר ללמוד רק ק"ו לסכנה גדולה שיש בה רגלים לדבר לאיבוד נפש ולא ללמוד שסיכוי קלוש למיתה מתיר לעבור על המצווה, וזה לומדים מ'זחי בהם'. העולה מדברינו שנחלקו רש"י ותוס' אם ללימוד לפיקוח נפש שדוחה מצוות מרודף צריך סיבה ברורה לסכנה כרש"י או סיכוי ורגלים לדבר לאיבוד הנפש כתוס'.

ונראה עוד לומר שהלוק הרמב"ם על רש"י בלימוד שלומדים מקרא ד'זחי בהם'. דהנה במסכת יומא (דף פ"ד ע"ב) איתא:

"למה לי תו למימר וכל ספק נפשות דוחה את השבת אר"י אמר רב לא ספק שבת זו בלבד אמרו אלא אפילו ספק שבת אחרת. ה"ד כגון דאמרוהו לתמניא יומי ויומא קמא שבתא, מהו דתימא ליעכב עד לאורתא כי היכי דלא ניחול עלי' תרי שבתו קמ"ל".

ופירש"י:

"לא שיהא ספק הנפשות לשבת זו אלא אפילו אין הספק לשבת זו דפשיטא לן שהיום לא ימות אלא ספק שאם לא יעשו לו היום שמא ימות לשבת הבאה".

והיינו שכדי להתיר את אי דחיית הרפואה לאחר השבת צריך להיות ספק שמחמת אי דחיה זו ימות החולה, כדרשת זחי בהם' שמחמת שמירת השבת עלול החולה למות ואין חיוו חיים ודאים עם שמירת השבת, והחידוש הוא שאף שוודאי לא ימות השבת כיוון שעלול למות בשבת הבאה מחמת שמירת שבת זו מחללין שבת זו עליו. ואילו הרמב"ם (רפ"ב מה' שבת ה"ב) כתב:

"אמרוהו ביום השבת שהוא צריך לכך וכן לשמונה ימים אין אומרים נמתין עד הערב כדי שלא לחלל עליו שתי שבתות אלא מתחילין מהיום שהוא שבת ומחללין עליו אפילו מאה שבתות כ"ז שהוא צריך ויש בו סכנה או ספק סכנה מחללין".

הרי שלא הזכיר שהוא דווקא אם מחמת מניעת הרפואה בשבת זו עלול החולה למות, אלא מאחר שהוא מסוכן וצריך רפואה עושין לו את הרפואה עכשיו ומשמע שהוא אע"פ שאפשר לדחותה לאחר השבת. ואולי לזה כיוון במש"כ שם בסוף ההלכה:

קוּבֵן שַׁפְתֵי כַהֵן

"כללו של דבר שבת גבי חולה שיש בו סכנה הרי הוא כחול לכל הדברים שהוא צריך להם".

ולכן נראה שהרמב"ם לא למד כרש"י שמוזחי בהם' ילפינן שכשאין חיים ודאין עם קיום המצוה מותר לעבור עליה, שהרי באותו חולה בשבת ראשונה לא הזכיר הרמב"ם שעלול למות, אלא שלדעתו ילפינן מ'זחי בהם' שכל פעולת הצלת נפשות דוחה שבת ושאר מצוות. והרי כשמרפאין חולה שיש בו סכנה זה בשבת הרי עושין מעשה הצלה ולכן מותר לחלל שבת בזה אף שהיה ניתן לדחות את הרפואה לאחר השבת. ולענ"ד נראה דכך מוכח נמי ממש"כ שם בה"ג וז"ל:

"כשעושים דברים האלו אין עושים אותן לא ע"י קטנים ולא ע"י עבדים ולא ע"י נשים כדי שלא תהיה שבת קלה בעיניהם".

והנה רש"י גרס ביומא גבי נשים וכותיים "אבל מצטרפין לדעת אחרת", והוא דין אחר לגמרי ממש"כ הרמב"ם. אבל אפילו הר"ן שגרס "מפני שמצטרפין לדעת אחרת" פ"י שהוא או משום שיפגעו בפקודין או מפני הרואים שמא יאמרו בקושי התירו פיקודין וכשלא ימצאו כותים וקטנים לא יעשו הגדולים. ופירושים אלו מובנים כיון שאע"פ שאפשר לימנע מלעבור על איסור שבת יחד עם הצלת החולה, וא"כ יש לו חיים ודאים עם שמירת השבת כפירש"י, ולכן אסור לחלל עליו שבת ע"י גדולים מ"מ יש חשש נפשות לפעם אחרת, או חשש פשיעה בנפשו כעת. אבל לרמב"ם קשה דהא שלא תהא שבת קלה בעיניהם והיינו שיבואו לחלל שבת סתם הוא אך גזירה מדרבנן, ואם נימא שבמקום שקטן יכול להצילו הצלה ודאית אסור מהתורה לגדול לחלל עליו את השבת א"כ כיצד עוקרים רבנן דבר מהתורה בקום ועשה. אלא ע"כ כמשנ"ל דכל הצלה דוחה שבת ושאר מצוות למציל, וכאן הגדול הרי מציל נפשות ועצם מעשה ההצלה דוחה שבת אף שאפשר להציל ע"י קטן, מ"מ בעת מעשה ההצלה דגדול דוחה שבת ולכן אין איסור מהתורה במה שעושה, ולהיפך יש איסור וגזירה מדרבנן להניח לקטן לעסוק בהצלה זו שמא תהא שבת קלה בעיניו.

העולה מדברינו שלרש"י הלימוד מ'זחי בהם' הוא שאם ע"י שמירת המצוה יבוא לידי ספק מיתה מותר לעבור על המצוה, ולרמב"ם ילפינן דכל מעשה הצלה מתיר לעבור על המצוה.

כל הדברים הללו אמורים בשאר המצוות אבל ע"כ לא יתכן ללמוד מהפסוק 'זחי בהם' היתר לעבור על מצות מילה. לשיטת רש"י שלומדים שקיום המצוה הוא רק אם יש חיים ודאין עם קיומה הנה איתא בגימין (דף נ"ז ע"ב) על הפסוק 'כי עליך הורגנו כל היום: רבי יהושע בן לוי אמר זו מילה שניתנה בשמיני'. ופירש רש"י: 'זו מילה הורגנו כל היום דזימנן דמית'. הרי שאין חיים ודאין עם קיום מצות המילה. וע"כ שמצות המילה בשמיני מופקעת מהפסוק וזי בהם. וכן הוכיח כ"ק זקני אדמו"ר הגה"ק בעל אבני נזר זצ"ל בתשו' (יו"ד סימן שכ"ג) שספק סכנה בעלמא אינו דוחה מילה. ועיין בזה בשו"ת חת"ס (יו"ד סימן רמ"ה). ולשיטת הרמב"ם ודאי שאין הילפותא מ'זחי בהם' שייכת לעניין מילה כלל, שהרי אמרנו שהוא מפרש שלהצלת נפש מותר לעבור על המצוות, וא"כ ודאי שלהמנע מהמילה היא הצלת נפש, שהרי תינוק הנימול חשוב מסוכן ומחממין לו מים

קוּבֵין שִׁפְתֵי כַהֵן

בשבת (שבת פרק ר"א דמילה דף קל"ד ע"ב, פ"ב הל' מילה ה"ח) ולפי מה שפירשנו ברמב"ם מחמת המילה צריך להציל נפשו ומותר לחלל שבת לשם כך, וא"כ ההצלה הטובה ביותר היתה שלא למולו כלל. ומדצוותה התורה למולו ש"מ שאין וחי בהם דוחה את המילה (אף שלפירש"י אין להביא ראיה מכאן שכן אם ירחיצו את המילה אין סכנה וא"כ יש לו חיים ודאים עם המילה אלא הראיה לשיטתו היא ממה שפירש בעליך הורגנו).

כל זה אמור דווקא לגבי הילפותא מזוהי בהם, אבל אין סיבה לומר שלא נילף היתר שלא למולו במקום סכנה מהק"ו שהביאה הגמרא מרודף הבא במחתרת. ובאמת לפי פירכת הגמרא שהתם ודאי ולשיטת רש"י שצריך סיבה ודאית לסכנה, גם כדי לפטור ממילה נצטרך שהמילה תהיה סיבה ודאית לסכנה (אף שאין כאן ודאי איבוד נפש כדפירשנו). ונראה עוד שגם שיטת הרמב"ם גבי בא במחתרת היא כרש"י שכתב (הלכות גניבה פ"ט ה"ט וה"י):

"זמפני מה התירה תורה דמו של גנב אע"פ שבא על עסקי ממון לפי שחזקתו שאם עמד בעל הבית לפניו ומנעו יהרגנו ונמצא זה הנכנס לבית חברו לגנוב ברודף וכו' הו' הדבר ברור לבעה"ב שזה הגנב הבא עליו אינו הורגו ואינו בא אלא על עסקי ממון אסור להורגו וכו' שנאמר אם זרחה השמש עליו אם ברור לך הדבר כשמש שיש לו שלום עמך אל תהרגהו לפיכך הבא במחתרת על בנו אינו נהרג שודאי שאינו הורגו".

ונראה מדבריו שכוונתו שעצם הביאה במחתרת מהוה חוקת סכנה אצל סתם אדם אבל אצל אב על הבן אין עצם הביאה במחתרת מראה כלום ולכן אסור להורגו, ולא חילק כתוס' בין ספק סתם אדם לספק באב לפי מידת הסיכוי לאיבוד נפשו של בעה"ב כמו שביארנו.

ולכן גבי מילה לרש"י ולרמב"ם כשיש סיבה ודאית לסכנה אף שאין במילה הילפותא מזוהי בהם' עדיין ילפינן מבא במחתרת בק"ו שאין למול. וכשיודעים, למשל, שדמו של הבן רפה ואינו נקרש הרי המילה שעושה בו חבורה ומוציאה דמו היא סיבה ודאית לסכנה ואף שרגלים לדבר שינצל אין מלים אותו. וכן הוכיח בשו"ת אבני נזר הנ"ל מרש"י חולין (דף מ"ז ע"ב) ד"ה המתניני לו דאין לך דבר העומד בפני פיקוח נפש חוץ מעכו"ם וכו' והקשה מה צורך לטעם זה דכאן לא עסקינן בפיקוח"נ בשב ואל תעשה אלא ברציחה בידים ומפני זה ודאי שכל המצות נדחות. ותי' דיש כאן רק סכנה ולא רציחה ודאית כדאיתא ביבמות (דף ס"ד ע"ב) הוי דקשרית איסורא וסכנתא, הרי שבמתו אחיו מחמת מילה לא הוי רציחה אלא רק סכנה, וביאר שבכגון זה אין רציחה בקום ועשה עיי"ש.

וכאשר אין יודעים ע"פ רופאים שדמו רפה או שמילה עלולה להכשיל כוחו ולסכנו מסיבה אחרת, אלא ע"פ מה שאחיו מתו מחמת מילה, הנה עצם החזקה שהחזקו להיות מתים היא הראיה שגם אצלו יש סיבה ודאית להסתכן מחמת מילה וילפינן מבא במחתרת שלא למולו. אבל אם היתה חזרה בחזקה זו שיש בנים לאם זו שנימולו וחיו למרות שעדיין יש ספק לגבי בן זה כמו שהוכחנו בריש דברינו שלכן בכל עניין שדנים עפ"י ספק כגון באיסור והיתר שספק דאורייתא לחומרא, או שצריך ליבדק, או בנישואין מאותה משפחה, בכל אלו אין החזרה מועילה להוציא מידי ספק, אבל לגבי מילה שכמו שנתבאר אינה

קוּבֵן שֵׁפֵתֵי כְּהֵן

ניתנת לידחות מפני ספק בעלמא שלא ילפינן לדחותה מקרא ד'זחי בהם', ונדחית רק כשיש סיבה ודאית לסכנה, הנה כאשר היתה חזרה מחזקת הבנים שמתים מחמת מילה שוב אין ללמוד ק"ו מבא במחתרת ויש למולו. וזה פשר דברי מהרי"ט שהבאנו לעיל בראש הדברים שאם היתה חזרה מהחזקה ודאי שיש למול ונסתפק רק שאולי דווקא בחזקה של הרגל בדבר אחד כשור המועד ווסתות צריך עקירה ג' פעמים. אבל בבנים הנולדים לומר שיש עליהם חזקה שיש בגופם איזה חסרון הגורם להם להסתכן ולמות מחמת מילה, הנה בכך אחד שחי חזר הדבר להיות ספק לגבי הבן הבא, ואינו עוד ודאי, ויתכן שגם כגוף הבן הרביעי אין כל חסרון. או שמא גדר החזקה הוא באם עצמה להוליד בנים שיש בגופם חסרון שמתים מחמת מילה ואז הוי ממש כשור המועד ווסתות.

ולכן גם כתב הרמב"ם שבמתו אחיו מחמת מילה ממתנינים לו עד שיגדל ויתחזק כוחו. ותמה בשו"ת נודע ביהודה תניינא (יו"ד סימן קס"ה) מהיכא תיתי למולו כשיגדל אולי גם אחיו היו מתים מחמת מילה גם אילו היו מלים אותם בגדלותם וכן הוא עלול למות גם כשימולוהו לכשיגדל. אבל הן מכל מקום אין כאן ילפותא מבא במחתרת שלא למולו שאין כאן סיבה ודאית וראיה שיש לו חסרון בגופו שגם שיגדל יסתכן כי אולי מתו אחיו מחמת שהיו קטנים דווקא, ואף שהדבר לא יצא מכלל ספק מאחר שמילה אינה נדחית מחמת הקרא ד'זחי בהם' יש למולו.

ואפשר עוד לומר דכל זה הוא דווקא לשיטת רש"י והרמב"ם בבא במחתרת שאפשר להציל בעה"כ בנפשו של בא במחתרת רק אם יש סיבה ודאית לסכנה. אבל לשיטת התוס' בסנהדרין ובפסחים שסובר שבמקום שיש רגלים לדבר לאיבוד נפש מספק מותר להצילו בנפשו, והוא הדין לעניין מילה כשיש ספק לפנינו שהנימול עלול למות אין למולו. ולכן נראה שאם הוחזקה המשפחה בבנים מתים מחמת מילה הרי הוחזק ספק לפנינו ולא מועיל מה שהיתה חזרה בבנים שנימולו ולא מתו, ולכן לא נמול בן מאותה משפחה. ואולי הריא"ז שהבאנו שאמר שבהחזקה המשפחה בבנים מתים לא ימולו ס"ל כתוס' לעניין רודף.

ובזה יתבאר גם מה שתמה החת"ם בתשו' (יו"ד סימן רמ"ה) על הנוב"י שהבאנו שנעלמו ממנו דברי התוס' והמהרש"א (דף מ"ז ע"ב), והרחיב בזה יותר את הדיבור בן המחבר בהגהתו לתשו' נוב"י הנ"ל. דהנה התוס' שם בד"ה 'שלישי הביאתו לפני' כתב:

"נראה דמבר דבתרי זימני הויא חזקה כרבי מדאמר לה המתניני".

ותמה מהרש"א אולי מה שאמר לה המתניני לא היה מחמת החזקה אלא משום שלא נבלע בו דמו עדיין. ותי' דא"כ למה הוזכר כלל שמלה ראשון ומת שני ומת, אלא ע"כ דאכתי לא קים ליה שלא למול ינוקא דסומק אלא משום דמתו כבר ב' בניה שהיו ג"כ אדומים, אמר לה המתניני דבתרי זימני הויא חזקה, ואחר שנבלע בו הדם אמר למול אותו דלא הוחזקה אלא באדומים ומשום שלא נבלע בהם עדיין הדם מתו, עכ"ד. הרי שאם לא היו הראשונים אדומים ולא היתה סיבה מסויימת שמתו, אחר שקיי"ל שבתרי הוי חזקה אין למול השלישי כלל, ולא כדברי הרמב"ם שפסק למולו בגדלותו. ובתשו' אבנ"ז (יו"ד סימן שכ"ז) הוכיח שגם דעת רש"י למול השלישי בגדלותו שכתב גבי מתו אחיו מחמת מילה (יבמות ס"ד ע"ב ד"ה אסורא וסכנתא) שאם חזקה בשתי פעמים והשלישי ניתן לדחות ממנה

קוּבֵן שֵׁפֵתֵי כֹהֵן

היא מילה שלא בזמנה ואינה דוחה את השבת. ותימה שאם אין למול אינה מילה כלל ולא רק מילה שלא בזמנה, וע"כ שמצות מילה לא פקעה ממנו לגמרי כמ"ש ורק מצות מילה בשמיני נדחתה מחמת חוקת אחיו. ונראה שאמנם לשיטת התוס' כשיש רגלים לדבר שיש כאן אפשרות לאיבוד נפש לא ימולו כלל דילפינן לה מבא במחתרת כמ"ש. ויש להביא ראיה לזה ממח' הרמב"ן והתוס' גבי מ' שנה שהיו ישראל במדבר שלא נשבה להם רוח צפונית ולכן לא מלו (ובמות ע"ב ע"א) שפי' הרמב"ן (ד"ה נזופין היו) שמילת בנייהם היתה מעכבתם מפסח. וקשה דהא הדין הוא שביומא דעיבא לא מלין אותו וא"כ הוי כחלצתו חמה שאינו מעכב אביו מלעשות הפסח. ותי' בתשו' אבני נזר הנ"ל דכיון דאז לא נשבה להם רוח צפונית כלל לא היה הדין שלא ימולו כלל דהעדר רוח צפונית אינה סכנה ממש אלא שרק ניתנת מילה לידחות מפני"ז ליום אחר ולא ליבטל לגמרי, והוא כשיטת הרמב"ם ועוד נעסוק בזה להלן. אבל התוס' שם (ד"ה משום) פי' דהיה מותר להם לעשות פסח כיון שלא נשבה להם רוח צפונית. הרי שהעדר רוח צפונית אף שאינו ודאי סיבה לסכנה מ"מ כיון שיש כאן ספק וחשש לאיבוד נפש לא ימולו כלל.

וא"כ גבי מתו אחיו מחמת מילה אף שהראשונים מתו בקטנות מ"מ אף שיגדיל השלישי לא יצאנו מכלל אותו ספק שמא הם היו מתים גם בגדלותם ואף הוא ימות גם אם נמולו רק כשיגדיל, ורק אם היו אדומים והאודם הוא סיבה ודאית לסכנת מיתה אפשר לתלות מיתתם בזה ולמול השלישי כשיבלע בו דמו, אבל כשלא ראינו בהם ריעותא אין למול השלישי כלל לשיטתו. אבל לשיטת הרמב"ם יש למולו ושו"ע וכל הפוסקים פסקו בזה כרש"י ורמב"ם.

ונבאר כעת הדין כשיש ספק סכנה במילה אך הספק אינו שמא המילה תגרום לו מיתה, שאין הוא אדום או ירוק ולא מתו אחיו מחמת מילה, אך שהוא חולה במחלה אחרת וע"י המילה עלול להחלש ואז עלול למות מחמת המחלה האחרת שיש לו, אלא שאין כאן סכנה ודאית. ונראה שבזה חולקים רש"י והרמב"ם ותלוי בשיטתם שביארנו לגבי 'זחי בהם'. דלרש"י גדר 'זחי בהם' הוא שמקיימים כל מצוה רק כשידעינן שיש חיים ודאים עם קיום המצוה, וכבר ביארנו שבמילה לא שייך זה ולכן מלים אותו כ"ז שאין בו סכנה ודאית בין אם הספק הוא מחמת עצם המילה ובין אם הוא מחמת מחלה אחרת. וצריך לומר שמה שאיתא בגמ' בתינוק שחלצתו חמה או שכואבות עיניו וכדו' היינו שמחלות אלה מחזיקות אותו בסכנה אם ימול ואז ילפינן מבא במחתרת שלא למולו אבל בשיטת הרמב"ם הן ביארנו שילפינן מ'זחי בהם' שהצלת נפש דוחה כל המצוות, וא"כ ברי שאין ההצלה מעצם המילה דוחה מצות מילה שאז לא היו מלים כלל. אבל אין שום מקור וסמך לומר שהצלה מכאב עינים או מחלצתו חמה וכל חולי אחר לא תדחה גם מצות מילה, ולכן אף שאין כאן סכנה ודאית כשיש חולי אחר ששייך שימות מחמת אותו חולי אם ימול אין למולו. והנה בכל הגדרים שביארנו עד כאן אין כלל חילוק בין עצם מצות מילה למצות מילה בשמיני שבשתיהן אין הילפותא מ'זחי בהם' (חוץ מבחולי אחר לשי' הרמב"ם כמו שביארנו) ועדיין יש ללמוד מבא במחתרת עניין סכנה ודאית.

ולכן נראה שמה שהוצרך הרמב"ם להביא הטעם דאפשר למול לאחר זמן ואי אפשר להחזיר נפש אחת מישראל, לא איירי לשיטתו בחולי אחר שעלול למות מחמתו שבזה אין צריך לטעם זה כנ"ל, ואף אם לעולם לא נוכל למול אותו אכתי נילף מ'זחי בהם' שלא ימול. אלא שטעם זה נצרך לסכנה שהיא מחמת עצם המילה ואינו סכנה ודאית לפנינו

קוּבֵן שֵׁפֵתֵי כַהֵן

(כעניין יומא דעיבא שהבאנו למעלה שאינו ניתן לבטל המילה בשבילו לגמרי ורק לדחותה, לשיטה זו) וכן מוכח מסמיכת הטעם הזה לתינוק ירוק ואדום ולמתו אחיו מחמת מילה. וכן מוכח מלשון השו"ע, שבסימן רס"ב בסעי' ב' דיבר בתינוק שיש לו מחלה אחרת ולא הביא את טעם הרמב"ם הנ"ל, ובסימן רס"ג דיבר מסכנה שהיא מחמת עצם המילה ושם הביא טעם זה של הרמב"ם. וביאור טעם זה נראה כמו שכתוב בכת"ס בתשו' הנ"ל שהוא משום חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה. ואף שגם בטעם זה פרכה הגמ' ביומא שם שאולי הוא דווקא בודאי, הנה שתי תשובות בדבר:

א. יתכן שאין הכוונה לודאי סכנה שאין הדרשה חלל עליו שבת אחת אם לא יגיע לשמירת שבתות הרבה, דשמירת שבתות הרבה בודאי מסתבר שעדיפה משמירת שבת אחת ואולי לזה כיוון רש"י בפירכת הגמ' שאיכא למימר חלל עליו כדי שימור ודאי שבתות הרבה והכוונה דווקא בודאי שההצלה תועיל, ואם אין ודאי שההצלה תועיל אין ילפותא מכאן, ובאמת פעמים רבות שצריך לעשות רפואה אין ודאי שתועיל אבל בסכנה שהיא מחמת עצם המילה אין ספק שמניעת המילה תועיל להצילו.

ב. ונראה לי נכון יותר, שלאחר שילפינן מ'זחי בהם' שהוא אף על ספק אפשר ללמוד גם לחלל עליו שהוא אף על ספק, דכל הילפותות האחרות הרי עוסקות בדינים מסויימים כגון רודף והפסקת עבודה לצורך עדות שאז הדין שאין עוברים על מצוה בספק בעלמא. אבל חלל עליו הוא עניין הצלה בלבד ממש כמו 'זחי בהם' ואפשר ללמוד מ'זחי בהם' שמחללים אף על הספק, אבל בעוד שמילה אינה נדחית מ'זחי בהם' כמ"ש עדיין איכא למימר שאפשר לדחותה לזמן מאוחר מטעם חלל עליו. ועניין שמירת שבתות הרבה לעומת שבת אחת במילה נראה ששייך משום דיש מצוה נמשכת במה שהאדם מהול. כמו שאיתא בס' הישר לר"ת (חלק החידושים סימן ש"מ) שכתב:

"אבל שאר מצות שאין להם הפסק דכל שעה חייב בה כגון תורה תפילין וציצית וסוכה ומילה להכניסו בכריתו ככולן מברך עליהן בל".

והיינו המצוה שיהא מהול כל חייו. ומה שכתב למעלה משם דכשעשיית מצותו היא גמר מלאכתו מברכין בעל' כגון מילה היינו עצם חתיכת הערלה והפריעה שאינם מצוות נמשכות. וגם מהר"ח אור זרוע בתשו' (סימן י"א) הוכיח דמילה היא מצוה לכל חי האדם מהא דדוד המלך ע"ה במרחץ. ולכן אף שאין ודאי סכנה אלא שיש בתינוק שום חולי וספק ואפשר לדחות המילה דוחים מטעם חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה. ואף שתינוק בן ח' ימים מסוכן תמיד יותר למולו מגדול בזה לא ילפינן מחלל עליו וכו' כיון שאז במלה מצות מילה בשמיני ואין דוחים המילה. אבל כשיש מקרה מסויים של תינוק חולה יותר מהרגיל לבן שמונה ימים ידחו מילתו לכשיבריא.

פיכום: כשיש סיבה ודאית וחסרון מסויים בגופו של התינוק שמחמתם יש לומר שהמילה עצמה תסכן את התינוק כגון שהוא אדום או ירוק, או שהרופאים יודעים שרפי דמו ואינו נקשר כדרך כל בני אדם, אף שאומרים שעל פי רוב אפשר יהיה להצילו ולעצור דמו (עיי' שו"ת אבני נזר יו"ד סימן שכ"ג), או שמתו אחיו מחמת מילה אין למול דילפינן לה מבא במחותרת ואף שבשתי הסיבות האחרונות א"א יהיה למולו לעולם משום כך (רק שבמתו אחיו מחמת מילה שהיתה בקטנותם יש, לרש"י ולרמב"ם, למולו כשיגדיל). ואם יש רק

קוּבֵץ שִׁפְתֵי כֹהֵן

ספק וחשש בעלמא שהמילה תסכנו, לרש"י ולרמב"ם מלין אותו אלא שלרמב"ם דוחין המילה אם עשוי להבריא. וכשיש מחלה אחרת לתינוק ויש חשש וספק שמא המחלה תתגבר מחמת המילה ויסתכן נראה שלשיטת רש"י ימול ולשיטת הרמב"ם לא ימול.